

74. Egy Amerikába menekült erdélyi magyar beszámolója az otthoni viszonyokról. (Részlet.) New York, 1960 tavasza.

1960 tavaszán sikerült szabadföldre jutnia egy magas képzettségű, általunk személyesen is ismert erdélyi magyarnak, aki a TRANSYLVANIA részére a következő megbízható tájékoztatást adta a mai erdélyi helyzetről:

A romániai magyarság helyzete nagyon szomorú. [...] ¹ Állítom, hogy nincs még egy ország, ahol az árak és bérek viszonya oly szerencsétlenül lenne megállapítva, mint Romániában. Úgy is mondhatnám, hogy nincs még egy kormány, amely annyira nem törődik a lakosság érzelmi életszükségleteinek kielégítésével, mint a román kommunista kormány. Ennek magyarázata talán az, hogy a vezetés teljesen tudatlan, a szakkérdésekben járatlan és az oroszokat szolgai módon kiszolgáló emberek kezében van, akiknek oly alacsony a szellemi színvonala és egyben igénye is (természetesen ez már a saját szükségleteikre korántsem áll), hogy mindent jónak tartanak a nép részére. Én legtalálébban „szellemi és erkölcsi mezítlábasoknak” nevezném e román kommunista vezetőket. A szervilizmus folytán azután a mellettük levő „szakemberek” is igyekeznek minden szigorítást, csökkentést, lefokozást is igazolni, mert hiszen a népi demokráciában a siker mindig csak a „megtakarítás”, a „hulladék felhasználás”, a semmiből való termelés, amit tudományosan „belső tartalékok felhasználásának” hívnak, stb. Nem túlzás, ha azt mondom, hogy minden nagy garral hirdetett „árcsökkentés” valójában az élet drágulását hozza magával. Tudniillik akkor, amikor nagy hangon bejelentik 3–400 teljesen jelentéktelen árucikk árának leszállítását, csendben felemelik 20–30 olyan cikk árát, amely a nép életét valójában megdrágítja. Erre nem egy példa volt az utóbbi években. [...] ²

Életszínvonal

Nagyon sok a munkanélküli. Bár hivatalosan erről nem beszélnek, csak egyetlen erdélyi városban tavaly több ezer nyilvántartott munkanélküli volt. Így azután mindenki reszket a bármennyire is szerény kenyérért. Természetesen az elbocsátásoknál mindig a politikai szempontok vezetnek, azaz a jó, vagy rossz „származás”, vagy előélet. Miután általában a románok jobban összetartanak, az elbocsátások is jobban érintik a magyarságot.

A lakásviszonyok minden képzeletet felülmúlnak. Ma már abbahagyták az erőszakos lakásrekvirálást, ami néhány évvel ezelőtt még dívott. Az 1952–53-as években például egyszerűen kitelepítették az emberek egy kategóriáját a környező falvakba, másokat pincékbe, volt istállóba és kamrákba, vagy pedig a szőlőhegyen lévő kis nyári faházikókba telepítettek. [...] ³

Politikai terror

Külön fejezetet érdemel a politikai terror. Tévedés lenne azt hinni, hogy a koegezisztencia politikai jelszava alatt enyhülés volna észlelhető Romániában. Az 1956-os magyar események óta, sajnos, a terror nagyobb, mint a sztálini időkben volt. A helyzet az, hogy míg akkor az embereket egyszerűen elhurcolták koncentrációs táborba és ott ítélet és bírósági eljárás nélkül 1–3 évig tartották, addig ma mondvasinált vádak alapján perbe fogják a nekik nem tetszőket és „szabályszerű” bírósági eljárás alapján elítélik 10–25 évre. Egyszóval, ma sokkal rosszabb

1 A kihagyott részben az ismeretlen erdélyi menekült az általános nyomorról beszél, melynek oka a kommunista rendszer.

2 Az árak és a bérek részletes ismertetését elhagytuk.

3 Az ismeretlen a személy a továbbiakban a lakáshelyzet siralmasságára hoz fel példákat.

a helyzet, mint akkor volt. A politikai pereknek se szeri, se száma, és az ítéletek a lehető legembertelenebbek. Politikai ügyekben a Securitate (állambiztonsági rendőrség) folytatja le a vizsgálatot, és a hadbíróóság ítélkezik. A kolozsvári hadbíróóság minden hónapban egyszer, vagy néha kétszer jön le Marosvásárhelyre az Autonóm Tartomány ügyeiben ítélkezni. Vigyáznak arra, hogy a magyar színezetű ügyekben lehetőleg magyarok ítélkezzenek. Így a magyar ügyek hóhéra elsősorban Macskási „hadbíró alezredes”. A bíróság összetétele ugyanolyan, mint a civilbíróóságé. Elnök egy hivatásos hadbíró és mellette két „népi ülnök” (assessor popular). Jellemző a rendszer perfidiájára, hogy rendszerint az egyik ülnök egy Securitate-tiszt szokott lenni, tehát a nyomozó hatóság egy képviselője. Egyébként sem titkolják a hadbíróóság szoros kapcsolatát a Securitateval. Minden komolyabb ügynél ott ül az első sorban a nyomozó osztály vezetője, Bartos Securitate-örnagya és Macskásival együtt jön és megy a tárgyalóteremből. A hadbíróósági ügyek tárgyalása egyébként egészen nyomasztó. Bármit is próbálna a védő, szerepe teljesen kilátástalan. A bíróság minden esetben a vádindítványt fogadja el és a vádlott sorsa már előre is meg van pecsételve. A „jehovisták”, akik szinte kivétel nélkül egyszerű magyar emberek, hitükért 10–25 évi kényszermunkát kaptak. A Fodor Pál-ügy⁴, amelyben a fővádlotton kívül három katolikus és egy református lelkész volt a vádlott, burkolt célja, Márton Áron erdélyi katolikus püspök kompromittálása volt. A Huszár József ügyben több mint 70, túlnyomórészt magyar embert ítéltek el igen súlyosan (4 halálos ítélet is volt). A Faliboga-ügy a Huszár-ügy román változata volt ugyanolyan súlyossággal. Egy gyári munkás Kádár vásárhelyi látogatása alkalmával⁵ azt mondta, hogy az „Háry János”, mire öt évet kapott. Egy idős asszony azt találta mondani, hogy Hruscsov nem intelligens kinézésű: eredmény hat év börtön.

De a terror nem kisebb eszköze a polgári bíróság sem. Jellemzője a teljes elfogultság, amely elsősorban a vádlott – vagy akár a polgári pereskedő fél – szociális származását nézi az ügy elbírálása szempontjából, s a szakértelem hiánya. A marosvásárhelyi városi törvényszék elnöke például Rezi Árpád volt segesvári borbély, a többi bírák pedig azelőtt autókísérő, háztartási alkalmazott, textiles segéd, asztalos, stb. voltak, akik azután egy gyorstalpaló tanfolyamon „elvégezték” a jogot, de még olyan is van, aki jelenleg teszi le alapvizsgáit. Így azután jaj annak, aki a bíróság elé kerül. A párt beleszólása szemérmetlen méreteket ölt. Elképesztő szigorú ítéleteket hoznak két éve a „közvagyonos” ügyekben, illetve ott, ahol a közvagyon sérelmére követtek el lopást, csalást vagy sikkasztást. A büntetés nagysága az okozott kár nagysága szerint állapítatik meg. Így például 1000–3000 lejes kárnál a büntetés 1-2 évi börtön. 20–30.000 lejes kárnál 12-15 évi börtön és 50.000 lejnél nagyobb kárnál már halálbüntetés is lehet. Ami egészen egyedülálló a modern jogszolgáltatásnál, az 1958-ban kiadott 308. sz. törvényrendelet (amely ezt a tarifális büntetést bevezette és általában igen nagy szigorításokat hozott) *visszaható hatályú*. Így nem egy esetben fordult elő, hogy már jogerősen elítélt emberek ügyében új tárgyalást tűztek ki, (ugyanis a legfelsőbb bíróságot, illetve államügyészséget mindig meg lehet keresni egy rendkívüli jogorvoslattal) és a korábban kiszabott például öt éves büntetést felemelték 15 évre. Ilyen abszurdum még sehol sem látott napvilágot, és csodálom, hogy a nemzetközi jogász-szervek ezt nem kürtölték világgá. [...] ⁶

4 Lásd a 68. sz. dokumentumot.

5 A Kádár János-vezette párt- és állami delegáció 1958. február 24.-i látogatásáról van szó. Lásd a 67. sz. dokumentumot.

6 A kihagyott részben az ismeretlen erdélyi a magántulajdonban lévő arany elleni hajszáról beszél és a végre megindult lakás-építkezések ellentmondásosságáról.

A kisebbségi kérdés

Ami már most a speciálisan magyar sérelmeket illeti, a következőket jegyezhetem meg. Néhány évvel ezelőtt még hivatalosan is létezett „kisebbségi” kérdés, ma azonban már nincsen. Amikor a Magyar Népi Szövetséget megszüntették (a pontos évet nem tudom, de 5-6 éve lehet⁷), akkor az volt a jelszó, hogy a kisebbségi kérdés „meg van oldva” és így nincsen szükség már magyar szervezetre. Azután még alakítottak egészen magas szinten, a Központi Bizottság mellett egy ú.n. kisebbségi tanácsot, amelynek Fazekas János volt a vezetője és Takács Lajos, Demeter János, Bányai László, stb. ismert kommunisták a tagjai. Maga Fazekas János is díszgráciába esett, ma kis beosztásban van, és a kisebbségi ügyeknek ma már semmilyen fóruma sincsen. 1958 végén azután hivatalosan is megindították azt az akciót, amelynek jelszava, hogy a jobb együttélést a közös intézmények útján kell elérni, és ezért kell megszüntetni a külön egyetemet, stb., amelyek annak útjában állnak. Mint minden, ez is csak betetőzése az egyik kommunista lenini hazugságnak. Ahogy a földreformmal kezdték, hogy végül is a kolhozoknál végezzék, ugyanúgy tették azt a külön nemzetiségi intézményekkel is, hogy azután eljussanak céljukhoz, a közös (náluk orosz, nálunk román szupremáciát kifejező és célzó) intézményekhez. Természetesen mindez a szokott maszlag kíséretében, ami olyan alkalmas a nyugati jóhiszemű szamarak megtévesztésére. Így azután legnagyobb kisebbségi vívmányukat egyik napról a másikra megszüntették. Hogy Kolozsvárt három egyetemi tanár, és még két prominens ember öngyilkosságot követett el⁸, az ma már nem fontos. A kolozsvári egyetem most a „Babeş-Bolyai” nevet viseli. Van még néhány magyar tanára, de a magyar jelleg már teljesen megszűnt. A diákotthonokban úgy vitték át a gyakorlatba a „békés együttélés” elvét, hogy minden szobában vegyesen helyezték el a román és magyar diákokat. Ugyanakkor a kolozsvári magyar Mezőgazdasági Főiskolát⁹ is megszüntették. A marosvásárhelyi Orvostudományi Intézet napjai is meg vannak számlálva. A közfelfogás szerint 2–3 évnél nem lesz hosszabb életű. Már most is igyekeznek csökkenteni létszámát azzal, hogy amíg a román egyetemek fakultásaira több száz elsőéves hallgatót vesznek fel, addig Marosvásárhelyt a tavaly már csak 80 hallgatót vettek fel. Sajnos, az egyetem vezetői (és ez jellemző minden magas pozícióban lévő magyarra), a rendszert túlzott buzgalommal szolgálják ki. Azt hiszem, ezek mind „túlkompenzálnak”. Jobb kommunisták és jobb románok akarnak lenni a faj-románoknál. Andrásófszky Tibor igazgató (így hívják most a rektort), Horvát Miklós alapszervezeti titkár, Grosz Frigyes dékán szomorú szerepet vállaltak és hajtanak végre. De meg is van érte a köszönet. Például az Andrásófszky elődje, az ugyancsak nagyon „vonalas”, Feszt György, volt kolozsvári röntgenológus (akinek „érdekessége” még az is volt, hogy felesége a volt nagynevű erdélyi református püspök, Nagy Károly leánya), azzal lett többek között honorálva, hogy az akkor még csak másodéves orvostanhallgató fia, Feszt György, tanársegédnek neveztetett ki, amely állását mai napig is betölti, sőt öccse, Tibor is ugyancsak az egyetemen ad elő. Horvát Miklós részére pedig a volt minorita-rendházban (ami most diákotthon) gyönyörű háromszobás lakást alakítottak és adtak át. Szóval nemcsak „idealizmusból” lesznek ezek az emberek nagy kommunistákká.

7 Az MNSZ-t 1953 márciusában szüntették meg.

8 Az egyetem-felszámolás miatt Szabédi László professzor és Csendes Zoltán prorektor végzett magával. (Korábban Molnár Miklósnak, a politikai gazdaságtan professzorának, és Nagy Lajosnak a Bolyai másik volt prorektorának az öngyilkosságát is az egyetemek egyesítésével hozták összefüggésbe, ám mindazok, akik közelebbről ismerték a fenti személyeket, állítják, hogy tragikus haláluknak semmi köze sem volt a Bolyai felszámolásához...)

9 Pontosabban a Mezőgazdasági Főiskola magyar tagozatát.

Tudtommal igen lecsökkentették a magyar nyelvű szakiskolák számát is, aminek következményeképpen most már sokkal kevesebb magyar gyermek tudja szakmáját anyanyelvén elsajátítani. Így azután a magyar szakmunkásképzés is igen hátrányos helyzetbe került.

Az ú.n. Magyar Autonóm Tartomány inkább a külföldnek szól. Igaz, hogy annak keretében a felek (nem az ügyvédek) a bíróság előtt magyarul beszélhetnek, a feliratok kétnyelvűek, beadványokat is lehet az alsóbb hatóságokhoz magyar nyelven intézni, de az még nem jelenti azt, hogy ne nevezzenek ki oda olyan tisztviselőket, akik magyarul nem tudnak, hogy a vállalatok levelezése és teljes ügymenete román nyelvű, stb. Szóval egyes kisebb kedvezésektől eltekintve, az „autonómia” csak látszat. Egyébként ez év elején már az volt a hír, hogy a legújabb közigazgatási és gazdasági beosztás után az Autonóm Tartomány is megszűnik és azt Kolozsvár és Brassó (Sztálinváros) tartományai között fogják felosztani. Őszintén szólva nem nagy veszteség lesz a magyarság részére, Marosvásárhely pedig – amely ma még az egyetlen komoly magyar város Erdélyben – megszabadul egy csomó terhes hivataltól és embertől.

A kolhozosítás tüzzel-vassal folyik. Miután Constanța Tartomány az 1959 évben teljes egészében „kollektív” lett, most a többi tartományok vetekednek a második helyért. A népgyűlöli a rendszert, és nincsen több 10 százaléknál, amely a híve lenne. A borbélylegényből lett törvényszéki elnökök, a falusi munkakerülőből lett pártaktivisták és hasonló társaik a rendszer egyedüli támaszai. Sajnos, azonban már annyira meg vannak szervezve, hogy minden belülről remélt (mármint hogy a külföld által remélt) megmozdulás eleve ki van zárva. De talán jobb is ez így, mert hiszen a magyar példa megmutatta, hogy a leghősiesebb kiállítás is hasztalan volt. Sajnos, az 1956-os magyar események óta érezhetően rosszabb a helyzet Erdélyben. A politikai perek légiója folyt le azóta és a diákok, teológusok, papok, földművesek százait ítelték el a legképtelenebb semmiségekért. A rendszer hisztérikus félelmében mindenkire lesújtott, akinél még csak gyanította is az ellenállás csíráját.

Nem tudom, mennyire ismeretesek itt Nyugaton a romániai események. Tény azonban, hogy a nyugati rádiók adásaiban igen ritkán és hiányosan szerepelnek csak azok, ami az erdélyiekben az elhagyatottság érzését kelti, látva, hogy az ő sorsukkal a Nyugat nem törődik.

Transsylvania, az Amerikai Erdélyi Szövetség folyóirata, 1960. 2. sz. 1-7. o.